

A Himalája ege I.

Him alaya — szanszkrit nyelven azt jelenti: "a hó hazája". A múlt év őszén e csodálatos világba nyerhettem bepillantást a negyedik magyar Himalája-expedíció résztvevőjeként. Mindjárt az elején tisztázni kell egy kérdést. Miért mászik valaki hegyre? Visszakérdezek. Miért bámulja valaki az éjszakai eget? A kívülről állóknak nehéz elmagyarázni az effajta bolondériákat. Számomra a hegymászás egy természeti sport, melynek művelése során barátok közt is vagyok. Tizenkét éve foglalkozom hegymászással, és törvénytörő volt, hogy eljussak a Himalájába. S. ha már elmentem, miért ne legyek kétszeresen bolond: magammal vittem egy kis távcsövet. Nos, nem csalódtam az élményekben...

Utunk szeptember 15-én kezdődött. Kilencfős csapatunkat (hat hegymászó — mind a megszállott fajtából —, egy feleség és a tévé kétfős stábjá) potom hétszáz kilónyi felszereléssel repítette az Aeroflot gépe Delhiig. A város: embertömeg, zaj, zsúfoltság, nyomor — az első nap szinte sokkolta európaiságunkat. Delhi tömve van műemlékekkel. Boljongásaim során akadtam rá Dzsantár Mantarra, a kétszáz éves csilagvizsgálóra, amelyben nincs semmilyen optika. Mégis a gnomon fél másodperc pontossággal jelezte a délet. Ha vannak a nyolcmillió metropolisban amatőrök, aligha lehetnek jobb helyzetben, mint pl. budapesti kollégáik. A párás, trópusi éjszakában Delhi egén nem tudtam kb. negyven csillagnál többet felfedezni.

Határozottan sötétebb ég fogadott a 3300 m magasan fekvő Gangortiban. Ez volt számunkra az utolsó település, amelyet Delhiből három nap buszozással értünk el. Az út végig a Gangesz vadregényes völgyében vezetett. Itt-ott a kerekektől arasznyira ásított a szakadék, melynek alján három-négy száz méternyi mélységben tajtékzott a folyó.

Gangortiból 14 nap alatt cipeltük fel összes felszerelésünket hegyünk lábához. Célunk a Kedar-dóm, himalájai mértékkel szinte alacsony, 6831 m-es csúcsa volt. Persze mi nem a legkönnyebb útvonalon szándékoztunk feljutni, az nem lett volna sportos, hanem az 1500 m magas keleti sziklafalon keresztül. Ez a fal még megmászatlan volt, jöllehet, előttünk öt expedíció próbált már rajta szerencsét.

Alaptáborunkat a keleti fal lábától négy-öt óra járásra, 4700 m magasan állítottuk fel. Egy hatalmas mező domboktól védett kis öblében álltak sátrink. Ősz lévén már a füvek elszáradtak, ám ez a hely mégis nagyon barátságosnak tűnt, különösen a falban eltöltött napok után. Meglepő volt, hogy mennyi állat (madarak és néhány emlős) él még ebben a régióban is, pedig reggelre -20 fok alá süllyedt a hőmérséklet. Az éjszaka első fele nem volt ennyire szigorú, így gyakran kiültem a távcsöveimmel észlelni. A mászás után már képtelen voltam rá.

Közel ötezer méteres magasságban magunk mögött hagytuk az életet biztosító légkörünk csaknem felét. A maradék a légburok tisztábbik fele, s a fényszennyezéstől sem kellett tartani arrafelé. Nappal az ég ibolyakék volt, napnyugta után gyorsan kigyulladtak az első égi fények, és másfél óra múlva szinte a horizontig látszóttak még a hetedrendű csillagok is. Az átlagos határmagnitúdó 7,5 körül ingadozott. Értéke a táborozás vége felé kissé leromlott, talán mert a nappali erős ultraibolya sugárzás szemem érzékenységét lecsökkentette. Meghökkenő volt az extinkció alacsony mértéke. Északon a Kis Göncöl kb. 10⁰ magasan söpörte a hegyek csúcsait, mégis látszóttak 6,5 körüli csillagai.

Éjszakánként a sötét hegyek döbent némasággal rajzolódtak ki az égre, amely nem is hasonlított a

hazai égboltra, maga volt a fölöttem szikrázó Univerzum. Olyan elhagyatottnak éreztem magam, mintha a Holdon ülnek.

Valami isteni segítség folytán a völgy észak—déli irányban volt nyitott, így leláthatam dél felé, egészen a -50° -os deklinációig (a hely földrajzi szélessége $+30^{\circ}$). Egy 70/540-es szovjet gyártmányú refraktort vittem magammal, a fal tanulmányozásának ürügyén. (A távcső egyébként jó szolgálatot tett, különösen amikor felmondták a szolgálatot rádióink, és nem tudtuk, mit csinálhatnak a hegyen lévő társaink.) E kitűnő optikájú kis műszer súlya mindenestül mindössze 3 kg. Egy 20x-os nagyítású Erfle, egy 28x-os Zeiss ortho és egy 70x-es Super Plössl okulárt használtam hozzá. Utóbbival ilyen sötét ég mellett a kis műszer — nagyobb távcsöveket megszágyonítva — $13^m,5$ -s csillagokat is könnyedén mutatott.

Kb. félszáz objektumot tudtam végignézni; zömében mély-egeket és néhány kettőscsillagot. Fájó szívvel válogatnom kellett, érthetően az őszi ég -20° és -50° közötti sávjára koncentráltam. Hogy érdekeltessem, mit jelent ilyen körülmények között észlelni, szó szerint idézem naplóbejegyzésemet a Hellix-ködről, amelyről addig azt hittem, hogy nehéz objektum.

"Október 20. 19ⁿ körül. A hőmérséklet -15° , a határfényesség $7^m,5$. A helyére csak megközelítően emlékeztem, de már a távcsövel való pásztázás során "beleakadt" a látómezőbe egy óriási, fényes ködcsomó. Kicsit megdöbbsentem, amikor ráismertem, hogy ez a Hellix. 20x-os nagyítással szabálytalan alakú körgyűrű, egyenetlen fényességű, K—Ny-i részén két fényesebb pamaccsal. Talán még dupla héjas szerkezete is sejthető. 70x: Még ezzel sem rossz, de inkább a ködre és a belső sötétebb részre vetülő hat-hét 12—13 magnitúdós csillag látszik jobban."

Közel látható a Hellix-ködhöz a vele szinte azonos deklinációjú M30, az őszi ég legszebb gömbhalma-

za. Külső részei 70x-es nagyítással egészen könnyen felbomlottak, legfényesebb csillagai kb. $12^m,5$ -sak.

A Nyilas az égbolt kétségtelenül legcsodálatosabb csillagképe, erről azonban Magyarországról csak félig-meddig alkothatunk képet. Az M8, M20, M24, M17, M22 és a többiek — noha zömüket láttam már nagyobb műszerrel is — mind tudtak újat mondani. Például a Trifid-köd, amely itthonról általában csalódást okoz, kitűnően látszott sötét örvényeivel. Kedvencem, az M17 pedig amyira szépen mutatta egyedülálló alakját, hogy azóta nem értem, miért nevezik Omega- vagy Patkó-ködnek. Hiszen ez sötét vizeken úszó égi hattyú!

Az ínyenceknek tudok ajánlani valami halványabbat is a Nyilasban. Csillaghalmaz és planetáris köd együttesére az amatőrök többsége az M46-ot hozza fel példaként, melynek belsejében a kis NGC 2438 észlelhető. Alig bíztam benne, hogy megtalálom a másik hasonló párt: az M25 közelében az NGC 6440-et és az NGC 6445-öt. Mindkettő mindössze 11^m fényességű. 28x-os nagyítással minden nehézség nélkül látszott a kis 1'-es gömbhalmaz, s a tőle kb. 2'-re található planetáris, mint egy halvány, életlen csillagocská. Jó légköri viszonyok esetén Magyarországról már biztosan látható lenne egy 15 cm-es távcsövel.

Az M55 azóta van nálam a "gyanús" objektumok listáján, mióta a Magas Tátrában a 7 cm-es távcsövel úgy véltem, hogy a felbontás szélén áll, jöllehet, Mallas felbonthatatlan objektumként jellemzi 10 cm-es refraktorral. Am néha egy 7 cm-es távcső lehet jobb egy 10 cm-esnél. 70-szeres nagyítással leheletfinoman vált ki az M55 az égi háttérből, és ködösségében megszámlálhatatlanul villogtak a tűhegnyű fénypontok! A csillagok eloszlása olyannyira szép benne, hogy az M13 igazi vetélytársa az M55, nem pedig az M22. Persze azért az utóbbi sem csúnya!

BABCSÁN GÁBOR